

Sprawozdanie z Laboratorium

Obliczenia Naukowe - Lista 1

Wojciech Typer

24 października 2025

Zadanie 1

0.1 Epsilon maszynowy (*macheps*)

Epsilonem maszynowym *macheps* nazywamy najmniejszą liczbę dodatnią taką, że w arytmetyce zmiennoprzecinkowej zachodzi $1.0 + \text{macheps} > 1.0$. Jest to miara precyzji obliczeń, która określa odległość od liczby 1.0 do następnej reprezentowalnej liczby maszynowej. Im mniejszy epsilon, tym większa precyzja arytmetyki, co jest bezpośrednio związane z liczbą bitów przeznaczonych na mantysę w danym typie zmiennoprzecinkowym.

Poniżej przedstawiono porównanie wartości *macheps* uzyskanych iteracyjnie, wartości zwracanych przez funkcję `eps()` w Julii oraz wartości zdefiniowanych w pliku nagłówkowym `float.h` kompilatora C (GCC 13).

Tabela 1: Porównanie wartości epsilon maszynowego.

Typ danych	Wartość z <code>float.h</code> (GCC)	Wartość z <code>eps(T)</code> (Julia)	Wartość wyznaczona iteracyjnie
Float16	$9.7656e-4$	$9.77e-4$	$9.77e-4$
Float32	$1.192\,093e-7$	$1.192\,092\,9e-7$	$1.192\,092\,9e-7$
Float64	$2.220\,446e-16$	$2.220\,446\,049\,250\,313e-16$	$2.220\,446\,049\,250\,313e-16$

Jak widać w tabeli 1, wartości uzyskane eksperymentalnie są zgodne z wartościami referencyjnymi.

0.2 Najmniejsza dodatnia liczba maszynowa (*eta*)

Liczba *eta* (η) to najmniejsza dodatnia wartość, jaką można reprezentować w danym standardzie zmiennoprzecinkowym. Wartość ta jest związana z liczbami subnormalnymi (denormalizowanymi), które pozwalają na płynne "wypełnienie" luki między zerem a najmniejszą dodatnią liczbą znormalizowaną.

- **Związek z MIN_{sub} :** Liczba *eta* jest tożsama z MIN_{sub} , czyli najmniejszą możliwą do reprezentowania dodatnią liczbą subnormalną. W języku Julia wartość tę można uzyskać za pomocą funkcji `nextfloat(T(0.0))`.
- **Związek z MIN_{nor} :** Funkcja `floatmin(T)` zwraca najmniejszą dodatnią liczbę **znormalizowaną**, znaną jako MIN_{nor} . Jest to wartość większa od *eta*.

Wartości *eta* wyznaczone iteracyjnie (poprzez dzielenie 1.0 przez 2 aż do uzyskania 0.0) są zgodne z wynikami funkcji `nextfloat(T(0.0))`. Porównanie tych wartości przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2: Porównanie wartości η (η).

Typ danych	Wartość z <code>nextfloat(T(0.0))</code>	Wartość wyznaczona iteracyjnie
Float16	$6.0e-8$	$6.0e-8$
Float32	$1.0e-45$	$1.0e-45$
Float64	$5.0e-324$	$5.0e-324$

0.3 Największa wartość skończona (MAX)

Liczba MAX to największa skończona wartość, jaką można zapisać w danym typie zmiennoprzecinkowym. Próba reprezentacji liczby większej niż MAX prowadzi do uzyskania wartości nieskończonej (Inf). Doświadczalne wyznaczenie tej wartości polega na iteracyjnym mnożeniu liczby przez 2, aż do momentu, gdy stanie się ona nieskończona, a następnie cofnięciu ostatniej operacji.

Tabela 3: Porównanie maksymalnych wartości zmiennoprzecinkowych.

Typ danych	Wartość z <code>float.h</code> (GCC)	Wartość wyznaczona iteracyjnie
Float16	$6.55040e4$	$6.55e4$
Float32	$3.4028234663852886e38$	$3.4028235e38$
Float64	$1.7976931348623157e308$	$1.7976931348623157e308$

Jak widać w tabeli 3, wartości uzyskane eksperymentalnie są zgodne z wartościami referencyjnymi.

Zadanie 2

W tabeli poniżej znajdują się wartości epsilon maszynowego, obliczone metodą Kahana i te, zwrócone przez funkcję `eps()` w Julii.

Typ danych	Wartość z metody Kahana	Wartość z <code>eps(T)</code> (Julia)
Float16	$-9.77e-4$	$9.77e-4$
Float32	$1.1920929e-7$	$1.1920929e-7$
Float64	$-2.220446049250313e-16$	$2.220446049250313e-16$

Wnioski Z powyższej tabeli widzimy, że aby wyrażenie Kahana poprawnie wyznaczało epsilon maszynowy dla wszystkich typów zmiennopozycyjnych, należy na wynik nałożyć wartość bezwzględną. Błędy w bicie znaku wynikają z reprezentacji rozwinięcia binarnego ułamka $\frac{4}{3}$.

Zadanie 3

W zadaniu przeanalizowano rozkład liczb zmiennoprzecinkowych w arytmetyce `double` w różnych przedziałach. Gęstość rozmieszczenia tych liczb, czyli odległość między dwiema kolejnymi reprezentacjami, zależy od przedziału, w którym się znajdujemy. Sprawdzono to eksperymentalnie dla trzech przypadków.

- **Przedział $[1, 2]$:** W arytmetyce `double`, liczby zmiennoprzecinkowe są rozmieszczone równomiernie na przedziale $[1, 2]$ z krokiem równym $\delta = 2^{-52}$. Oznacza to, że każda kolejna liczba na tym przedziale różni się od poprzedniej o dokładnie δ . Sprawdzono to eksperymentalnie: 1000-krotnie generując losową liczbę z tego przedziału i wyznaczając kolejną liczbę maszynową za pomocą funkcji `nextfloat()`, różnica między nimi zawsze była równa δ .
- **Przedział $[0.5, 1]$:** Dla tego przedziału krok wynosi $\delta = 2^{-53}$. Każda liczba może być przedstawiona jako: $x = 1 + k \cdot \delta$, gdzie k jest liczbą całkowitą, a $\delta = 2^{-53}$.

- **Przedział $[2, 4]$:** W tym przypadku krok jest większy i wynosi $\delta = 2^{-51}$. Dla tego przedziału każda liczba może być przedstawiona jako: $x = 2 + k \cdot \delta$, gdzie $\delta = 2^{-51}$.

Powyższe eksperymenty potwierdzają, że w arytmetyce zmiennoprzecinkowej liczby są rozmieszczone gęściej bliżej zera i rzadziej w miarę oddalania się od niego. Zjawisko to nie jest przypadkowe, lecz wynika bezpośrednio ze sposobu, w jaki liczby są reprezentowane w formacie IEEE 754.

Zadanie 4

- Liczba znaleziona eksperymentalnie: 1.7935706239891005 - generujemy losową liczbę z przedziału $[1.0, 2.0]$ i sprawdzamy, czy $x \cdot \frac{1}{x} \neq 1$.
- Najmniejsza liczba z przedziału $[1.0, 2.0]$, dla której zachodzi $x \cdot \frac{1}{x} \neq 1$ to 1.000000057228997. Iterujemy od 1.0 w górę, aż do momentu, gdy warunek będzie spełniony.

Wnioski: Działania w arytmetyce zmiennopozycyjnej obarczone są błędem, który należy brać pod uwagę nawet podczas podstawowych operacji.

Zadanie 5

W zadaniu porównano cztery różne metody obliczania iloczynu skalarnego wektorów, aby zbadać ich stabilność numeryczną i wpływ na błędy zaokrągleń. Wyniki dla precyzji 32-bitowej (Float32) oraz 64-bitowej (Float64) przedstawiono w tabeli 0.3.

Liczba bitów	Metoda	Wynik
Precyzja 32-bitowa (Float32)		
	Metoda 1	-0.4999443
	Metoda 2	-0.4543457
	Metoda 3	0.0
	Metoda 4	0.0
Precyzja 64-bitowa (Float64)		
	Metoda 1	1.0251881368296672e-10
	Metoda 2	-1.5643308870494366e-10
	Metoda 3	-0.5
	Metoda 4	-0.5

Metoda 1: Obliczanie "w przód":

$$\sum_{i=1}^n x_i y_i$$

Metoda 2: Obliczanie "w tył":

$$\sum_{i=n}^1 x_i y_i$$

Metoda 3: Sumowanie osobno iloczynów dodatnich w porządku od największego do najmniejszego i osobno iloczynów ujemnych w porządku od najmniejszego do największego, a następnie dodanie obliczonych sum częściowych.

Metoda 4: Przeciwnie do metody 3.

Wnioski:

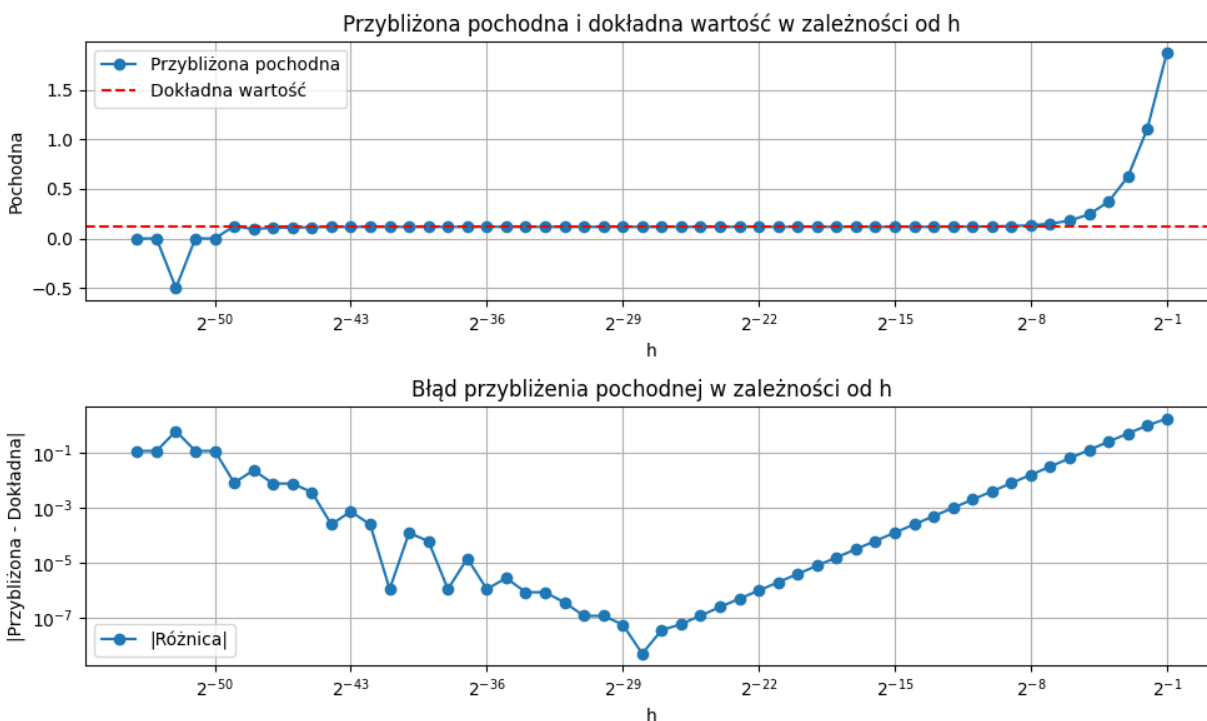
- Kolejność sumowania ma znaczenie, a wielkość błędu w poszczególnych metodach jest różna.
 - Dla precyzji 32-bitowej, metody 3 i 4 dają wynik najbliższy poprawnemu.
 - Dla precyzji 64-bitowej, najbardziej dokładny wynik daje metoda 2.
-

Zadanie 6

Wartość x	Wynik metody 1	Wynik metody 2
8^{-1}	7.782 218 537 318 641 4 $e-3$	7.782 218 537 318 706 5 $e-3$
8^{-2}	1.220 628 628 286 757 3 $e-4$	1.220 628 628 287 590 1 $e-4$
8^{-3}	1.907 346 813 823 096 5 $e-6$	1.907 346 813 826 566 $e-6$
8^{-4}	2.980 232 194 360 610 3 $e-8$	2.980 232 194 360 611 6 $e-8$
8^{-5}	4.656 612 873 077 393 $e-10$	4.656 612 871 993 190 4 $e-10$
8^{-6}	7.275 957 614 183 426 $e-12$	7.275 957 614 156 956 $e-12$
8^{-7}	1.136 868 377 216 160 3 $e-13$	1.136 868 377 216 095 7 $e-13$
8^{-8}	1.776 356 839 400 250 5 $e-15$	1.776 356 839 400 248 9 $e-15$
8^{-9}	0.0	2.775 557 561 562 891 4 $e-17$
8^{-10}	0.0	4.336 808 689 942 018 $e-19$
8^{-20}	0.0	3.761 581 922 631 32 $e-37$
8^{-21}	0.0	5.877 471 754 111 438 $e-39$
8^{-22}	0.0	9.183 549 615 799 121 $e-41$
8^{-23}	0.0	1.434 929 627 468 612 7 $e-42$
8^{-24}	0.0	2.242 077 542 919 707 3 $e-44$
8^{-25}	0.0	3.503 246 160 812 043 $e-46$

Z matematycznego punktu widzenia $f = g$. Dla pierwszych iteracji obie funkcje dają zbliżone wyniki, jednak dla $x \leq 8^{-9}$ funkcja f zaczyna zwracać wyniki mocno odbiegające od rzeczywistych wartości. Znacznie bardziej wiarygodne są wyniki zwracane przez funkcję g . Problemem funkcji f jest odejmowanie, zauważmy bowiem, że: $x \rightarrow 0 : \sqrt{x^2 + 1} \rightarrow 1$, zaś odejmowanie liczb bardzo bliskich sobie jest obarczone dużym błędem. W funkcji g ten problem nie występuje, dzięki przekształceniu wyrażenia unikamy odejmowania.

Zadanie 7

Dokładną wartość pochodnej możemy uzyskać obliczając: $\frac{d}{dx} \sin(x) + \cos(3x) = \cos(x) - 3\sin(3x)$

Analizując otrzymane wyniki, widzimy, że początkowo wraz ze zmniejszeniem wartości h , błąd przybliżenia pochodnej maleje. Jednak od około $h = 2^{-27}$ błąd zaczyna rosnąć, wraz ze zmniejszaniem wartości h . Jest to spowodowane błędami zaokrągleń. Gdy h jest bardzo małe, różnica $f(x+h) - f(x)$ staje się bardzo mała i jest reprezentowana z ograniczoną precyzją w arytmetyce zmiennoprzecinkowej.